AgEcon SEARCH
RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search
http://ageconsearch.umn.edu
aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

ISSN 2081-6960
eISSN 2544-0659

Zeszyty Naukowe

Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Scientific Journal

Warsaw University of Life Sciences – SGGW

PROBLEMY ROLNICTWA ŚWIATOWEGO

PROBLEMS OF WORLD AGRICULTURE

Vol. 17 (XXXII)
No. 2

Warsaw University of Life Sciences Press
Warsaw 2017

Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Problemy Rolnictwa Światowego tom 17 (XXXII), zeszyt 2, 2017: 186–198
DOI: 10.22630/PRS.2017.17.2.38

Dorota Pasińska[1]
Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy w Warszawie

Zmiany w polskim handlu zagranicznym produktami wieprzowymi po wprowadzeniu przez Rosję embarga

Changes in the Polish Foreign Trade in Pork Products after the Introduction of the Russian Embargo

Synopsis. W artykule podjęto próbę wskazania najważniejszych zmian w handlu zagranicznym wieprzowiną i trzodą chlewną po ogłoszeniu przez Rosję embarga. Do weryfikacji celu opracowania wykorzystano analizę zmian w czasie oraz analizę struktury handlu zagranicznego zarówno ogółem (eksportu i importu) jak i z Rosją w latach 2011-2015. Zastosowane dane pochodzą z Ministerstwa Finansów. Sytuacja na krajowym rynku wieprzowiny w 2014 r. była trudna ze względu na znaczny wzrost produkcji wieprzowiny zarówno w Polsce jak i w UE, wystąpienie afrykańskiego pomoru świń - ASF (a z tym związane ograniczenia w eksporcie do wielu krajów trzecich), a także wprowadzenie embarga przez Rosję, która była jednym z liczących się nabywców produktów wieprzowych eksportowanych z Polski. W efekcie zmieniła się struktura geograficzna eksportu. W badanym okresie Polska była importerem netto produktów wieprzowych, a saldo handlu zagranicznego tymi produktami z Rosją było dodatnie.

Słowa kluczowe: rynek wieprzowiny, Rosja, handel zagraniczny, embargo, ASF

Abstract. The article attempts to identify the most important changes in the international trade of pork and pigs after the announcement of the embargo by the Russia. For the verification of the main goal of article were used the analysis of changes over time and an analysis of the structure of the total foreign trade (exports and imports) and with Russia in 2011-2015. The used data come from the Ministry of Finance. The situation on the domestic pork market in 2014 was difficult due to the significant increase in pork production both in Poland and in the EU, the occurrence of the ASF (and related restrictions on exports to many third countries), and introduction the embargo by Russia, which was one of major buyers of pork products exported from Poland. As a result, the geographic structure of exports had changed. In the analyzed period Poland was a net importer of pork products and the foreign trade balance of these products with Russia was positive.

Key words: pork market, international trade, Russia, embargo, ASF

Wstęp

Proces liberalizacji handlu światowego przyczynił się do ograniczenia wykorzystywania ceł i barier bezpośrednich np. ograniczeń importowych (kwot), subwencji eksportowych, licencji eksportowych i importowych. Niektóre państwa większą uwagę zaczęły przywiązywać do innych przeszkód w handlu tj. wynikających z norm technicznych, sanitarnych, bezpieczeństwa produktów, weterynaryjnych, ekologicznych, dotyczących pakowania produktów. Krajowe regulacje w tych zakresach mogą utrudniać

[1] dr, Zakład Badań Rynkowych IERiGŻ-PIB, ul. Świętokrzyska 20, 00-002 Warszawa,
e-mail: dorota.pasinska@ierigz.waw.pl

handel międzynarodowy, ponieważ mogą przyczyniać się do wzrostu kosztu wyprodukowania produktu (Świerkocki, 2011). Ograniczenia w handlu mogą być wykorzystywane nie tylko do ochrony konsumentów, przetwórców (Wiśniewska, 2011), producentów rolnych, ale także jako instrument polityki zagranicznej o charakterze represyjnym, prewencyjnym bądź do weryfikacji gotowości do ustępstw podmiotów zagranicznych (Wiśniewska, 2011).

Znaczenie Rosji jako partnera w handlu zagranicznym zmniejsza się od kryzysu z 1998 r., choć nadal jest ona ważnym nabywcą produktów rolno-spożywczych wśród krajów trzecich. Zainteresowanie rozwojem wywozu do Rosji wynika między innymi z bliskości rynku docelowego, z czym mogą wiązać się niższe koszty transportu, a także krótszy czas dostawy oraz z chłonności tego rynku będącej rezultatem braku samowystarczalności w niektórych obszarach (Pawlak, 2015).

Rynek rosyjski zmienia się. Pojawiają się nowe grupy nabywców, którzy oprócz tego, że posiadają wysoki status społeczny to lubią się wyróżniać, poszukują produktów i usług wysokiej jakości i renomowanych marek. Rynek ten nie jest również wolny od ostatnio panującej mody na żywność bio i eko. Ponadto charakteryzuje się on niejednorodną strukturą etniczną ludności, co stanowi źródło zróżnicowanego popytu na różne grupy asortymentowe. W ostatnich latach do najbardziej perspektywicznych segmentów rynku należały między innymi produkty rolno-spożywcze (Batyk, 2015).

Polska jest jednym z największych producentów wieprzowiny w UE, obecnie na czwartej pozycji (Eurostat, 2017b). W momencie ogłoszenia embarga przez Rosję, przewidywano, że może przyczynić się ono do znacznego ograniczenia polskiego eksportu produktów wieprzowych, ze względu na relatywnie duży udział eksportu do Rosji produktów wieprzowych eksportowanych z UE.

Z teoretycznego punktu widzenia poruszana problematyka jest niezwykle ważna dla podmiotów działających na rynku wieprzowiny. Artykuł ten może stanowić wsparcie dla przygotowania rekomendacji nie tylko dla producentów i przetwórców żywca wieprzowego, ale również dla polityki gospodarczej państwa. Ryzyko polityczne może oddziaływać na wszystkie ogniwa łańcucha dostaw, ale również na plany i działania różnych podmiotów agrobiznesu.

Zasadniczym celem artykułu jest przedstawienie zmian w handlu zagranicznym produktami wieprzowymi po wprowadzeniu przez Rosję embarga. Realizując cel opracowania, wykorzystano niepublikowane dane Wydziału - Centrum Analityczne Izby Administracji Skarbowej w Warszawie (obecnie – od 01.03.2017 jednostki Krajowej Administracji Skarbowej, a wcześniej – do 28.02.2017 r. Centrum Analityczne Administracji Celnej (skrót CAAC) Izby Celnej w Warszawie (jednostki te działają/ działały w ramach struktur Ministerstwa Finansów) dotyczące eksportu, importu produktów wieprzowych ogółem oraz eksportu tych produktów do Rosji. Metodami służącymi do osiągnięcia celu artykułu były analiza porównawcza w czasie oraz analiza struktury handlu zagranicznego. Oceny zmian dokonano na podstawie danych dotyczących lat 2011-2015.

Sankcje polityczno-ekonomiczne UE wobec Rosji

Niektóre działania podejmowane przez UE wobec Rosji wynikały z naruszenia suwerenności Ukrainy. W konsekwencji UE wprowadziła tzw. inteligentne sankcje wobec 21 osób, którym zamrożono aktywa, a także zabroniono określonym osobom wjeżdżać na

teren Unii Europejskiej. Później lista osób objętych zakazem była wydłużana. Kolejnym działaniem było odwołanie szczytu UE-Rosja (Nacewska-Twardowska, 2015). Ponadto w czerwcu 2014 r. został wprowadzony zakaz importu do UE produktów, które pochodziły z Krymu lub Sewastopola, następnie zakazano inwestycji infrastrukturalnych w sektorze transportu, telekomunikacji, energii i eksploatacji zasobów naturalnych zarówno na Krymie jak i w Sewastopolu oraz wprowadzono zakaz eksportu kluczowego sprzętu i technologii związanych z tymi branżami. Zmiany te zostały uwzględnione w rozporządzeniu Rady Unii Europejskiej nr 692/2014 z dnia 23 czerwca 2014 r. w sprawie ograniczeń dotyczących przywozu do Unii towarów pochodzących z Krymu lub Sewastopola, w odpowiedzi na bezprawne przyłączenie Krymu i Sewastopola (L 183/9, 24.6.2014) oraz w rozporządzeniu Rady UE nr 825/2014 z dnia 30 lipca 2014 r. zmieniającym rozporządzenie (UE) nr 692/2014 w sprawie ograniczeń dotyczących przywozu do Unii towarów pochodzących z Krymu lub Sewastopola, w odpowiedzi na bezprawne przyłączenie Krymu i Sewastopola (L 226/2, 30.7.2014)[2] (Nacewska-Twardowska, 2015).

Ponadto 31 lipca 2014 r. UE wprowadziła jeszcze inne sankcje wobec Rosji. Sankcje te dotyczyły ograniczenia dostępu do rynków kapitałowych UE dla rosyjskich państwowych instytucji finansowych, ograniczenia w handlu bronią, zakazu eksportu towarów o podwójnym zastosowaniu[3], a także ograniczeń w dostępie do niektórych wrażliwych technologii, szczególnie w sektorze naftowym. Zmiany te zostały wprowadzone rozporządzeniem Rady (UE) nr 833/2014 z dnia 31 lipca 2014 r. dotyczącym środków ograniczających w związku z działaniami Rosji destabilizującymi sytuację na Ukrainie (L 229/1, 31.7.2014) (European Commission 2015). W rozporządzeniu Rady UE nr 960/2014 z dnia 8 września 2014 r. zmieniającym rozporządzenie (UE) nr 833/2014 dotyczące środków ograniczających w związku z działaniami Rosji destabilizującymi sytuację na Ukrainie (Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, L 271/3, 12.9.2014) oraz rozporządzeniu Rady UE nr 1290/2014 z dnia 4 grudnia 2014 r. zmieniającym rozporządzenie (UE) nr 833/2014 dotyczące środków ograniczających w związku z działaniami Rosji destabilizującymi sytuację na Ukrainie oraz zmieniające rozporządzenie (UE) nr 960/2014 zmieniające rozporządzenie (UE) nr 833/2014 (Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej L 349/20, 5.12.2014) ograniczenia były przedłużane i modyfikowane (European Commission, 2015). Zgodnie z modyfikacją z grudnia 2014 r. świadczenie usług płatniczych i wystawianie listów gwarancyjnych lub akredytyw zostało zakazane, jeśli dotyczyło transakcji handlowej objętej zakazem. Banki uzyskały prawo wstrzymywania płatności związanych z takimi transakcjami. Zakaz finansowania bądź udzielania pomocy finansowej obejmował towary i technologie, dotyczył każdej osoby prawnej, podmiotu bądź organu UE. Sankcje z marca 2015 r. zostały powiązane z realizacją porozumień zawartych w Mińsku. Obowiązywanie sankcji zostało później przedłużone do 31 stycznia

[2] Zmienione Rozporządzeniem Rady (UE) nr 1351/2014 z dnia 18 grudnia 2014 r. zmieniającym rozporządzenie (UE) nr 692/2014 w sprawie środków ograniczających w odpowiedzi na bezprawne przyłączenie Krymu i Sewastopola, L 365/46, 19.12.2014.

[3] „Produkty podwójnego zastosowania oznaczają produkty, włącznie z oprogramowaniem i technologią, które mogą być stosowane zarówno w celach cywilnych, jak i wojskowych, oraz obejmują wszystkie towary, które mogą być użyte zarówno w zastosowaniach niewybuchowych, jak i w jakikolwiek sposób do wspomagania wytwarzania broni jądrowej lub innych urządzeń do wybuchu jądrowego" (zob. Rozporządzenie Rady (WE) NR 428/2009 z dnia 5 maja 2009 r. ustanawiające wspólnotowy system kontroli wywozu, transferu, pośrednictwa i tranzytu w odniesieniu do produktów podwójnego zastosowania, L 134/1, 29.5.2009).

2016 r., 31 lipca 2016 r., (Fordymacki, 2016) stycznia 2017 r. i lipca 2017 r. (Rada Unii Europejskiej 2016).

Odpowiedzią Rosji na unijne sankcje było wprowadzenie 7 sierpnia 2014 r. embarga na import między innymi z UE wielu produktów spożywczych: mięsa świeżego i mrożonego drobiowego, wołowego, wieprzowego, mięsa solonego, suszonego, mleka i produktów mlecznych, warzyw, korzeni, bulw, owoców, orzechów, kiełbas, serów, produktów mlecznych na bazie tłuszczu roślinnego zawierających mleko, ryb, skorupiaków, mięczaków i innych bezkręgowców wodnych (Российская Федерация 2014 a). Dekret z 20 sierpnia 2014 r. złagodził pierwsze embargo eliminując z listy niektóre produkty rolno-spożywcze, jednakże nie było wśród nich produktów wieprzowych (Российская Федерация, 2014 b).

Polska wiązała duże nadzieje z akcesją Rosji do WTO w 2012 r., chociażby z tego powodu, że eksporterzy mogą skorzystać z prawa do wytoczenia procesu, jeśli działania Rosji byłyby niezgodne z wytycznymi tej organizacji. Jak przewidywał J. Kraciuk (2013) mimo tego atrybutu eksporterów, nadal kwestie polityczne w stosunkach Polski z Rosją mają duże znaczenie. Mimo tego, iż w 2016 r. Światowa Organizacja Handlu orzekła, że rosyjskie embargo dotyczące żywych świń, świeżego mięsa wieprzowego oraz innych produktów wieprzowych jest niezgodne z zasadami handlu międzynarodowego (Komisja Europejska, 2016), Rosja nie wycofała się z tego ograniczenia.

Handel zagraniczny produktami wieprzowymi

Rok 2014 był trudny dla producentów żywca wieprzowego. Podaż wieprzowiny była wówczas wysoka, nie tylko w Polsce ale też w całej UE, w kraju wystąpił pierwszy przypadek ASF u dzików (Komunikat…, 2014b), co więcej Rosja wprowadziła szereg ograniczeń w handlu produktami wieprzowymi, które dotyczyły nie tylko Polski ale również innych krajów (Российская Федерация, 2014a i b).

Pierwsze ograniczenie w imporcie z Polski pojawiło się zanim został zdiagnozowany pierwszy przypadek ASF u dzików w Polsce. 27 stycznia 2014 r. Rosja wstrzymała import wieprzowiny i wyrobów wieprzowych nie tylko z Polski, ale z całej UE (Komunikat…, 2014a). Dostęp do rynków ograniczyły również: Japonia, Chiny, Korea Południowa, Tajwan, Singapur, Ukraina, Uzbekistan (Współpraca, 2014). Od 7 kwietnia 2014 r. Rosja wprowadziła zakaz tranzytu przez Polskę świń żywych kupowanych przez rosyjskich nabywców (Restrykcje 07.04.2014). W sierpniu 2014 r. embargo zostało rozszerzone. Dotyczyło ono nie tylko UE (w tym Polski) ale USA, Kanady, Norwegii i Australii (Российская Федерация (2014 a i b). Kolejne rozszerzenie ograniczeń miało miejsce w październiku 2014 r. i obejmowało: tłuszcz wieprzowy i podroby wieprzowe (Rosja, 2016). W roku poprzedzającym wprowadzenie ograniczeń około jednej czwartej eksportu wieprzowiny z UE do krajów trzecich stanowił eksport do Rosji (Eurostat, 2017a). Warunki handlu zagranicznego produktami wieprzowymi były wówczas trudne, przy relatywnie dużej podaży, ceny spadały. W rezultacie zmieniła się struktura geograficzna eksportu oraz zmniejszył się wywóz (dane Wydziału - Centrum Analityczne Izby Administracji Skarbowej w Warszawie (wcześniej CAAC)). Ponadto w 2014 r. produkcja wieprzowiny wzrosła zarówno w UE (o 1%) (Eurostat 2017 b) jak i w Polsce (o 12%) (GUS 2016), dodatkowo Polska nie posiadała przewagi cenowej na rynku unijnym (ceny polskiej wieprzowiny były wówczas podobne do średnich cen unijnych) (Pasińska, 2015). Cena

skupu żywca wieprzowego wynosiła 4,82 zł/ kg w. ż. w 2014 r. wobec 5,39 zł/kg w. ż. w 2013 r. (GUS 2016). W konsekwencji w 2014 r. wywóz produktów wieprzowych z Polski zmniejszył się o 8% w ujęciu ilościowym, a w ujęciu wartościowym o 15% w porównaniu do roku poprzedniego.

Tabela 1. Zmiany eksportu oraz struktura eksportu produktów wieprzowych

Table 1. Changes in the structure of exports and structure of exports of pork products

Wyszczególnienie	Dynamika eksportu (rok poprzedni =100) w %				Dynamika rok 2011=100	Struktura eksportu w %				
	2012	2013	2014	2015	2015/2011	2011	2012	2013	2014	2015
eksport ogółem	115	119	91	103	129	100	100	100	100	100
kiełbasy	117	130	108	110	180	9	9	10	11	12
mięso wędzone*	106	104	104	100	114	5	4	4	4	4
mięso mrożone	131	128	66	97	108	24	28	29	21	20
mięso schłodzone	112	121	103	112	155	26	25	26	29	31
szynki**	99	99	106	106	110	4	4	3	4	4
tłuszcz wieprzowy	109	110	97	92	106	12	12	11	11	10
trzoda	122	86	71	59	44	2	2	2	1	1
podroby	106	111	98	104	121	13	12	11	12	12
inne przetwory**	103	135	104	103	148	5	4	5	6	6

* mięso wędzone jest skrótem używanym przez autora, grupa ta obejmuje mięso jadalne, solone, w solance, suszone lub wędzone; jadalne mąki i mączki z mięsa (analogicznie w kolejnych tabelach).
**przetworzone lub zakonserwowane (analogicznie w kolejnych tabelach).

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziału - Centrum Analityczne Izby Administracji Skarbowej w Warszawie (wcześniej CAAC).

W 2015 r. w porównaniu z 2011 r. eksport ogółem wzrósł o 29% do ok. 707 tys. ton (zob. tab. 1), a w ujęciu wartościowym wzrósł o ponad 32% do 5,4 mld zł (dane Wydziału - Centrum Analityczne Izby Administracji Skarbowej w Warszawie (wcześniej CAAC)). W latach 2012, 2013 i 2015 eksport produktów wieprzowych wzrósł, a w 2014 spadł w porównaniu z rokiem poprzednim. Zmniejszenie eksportu w 2014 r. roku było rezultatem między innymi embarga i wystąpienia ASF w Polsce. W badanym okresie eksport kiełbas, mięsa schłodzonego oraz innych przetworów wzrastał. Po wprowadzeniu embarga zwiększył się wywóz szynek, a eksport mięsa mrożonego, tłuszczy wieprzowych i trzody zmniejszył się, choć w przypadku ostatniego produktu jest to raczej długookresowa tendencja.

W latach 2011-2015 struktura towarowa polskiego eksportu była zróżnicowana. W badanym okresie dominowały dwie grupy produktowe: mięso wieprzowe schłodzone i mięso mrożone (tab. 1). Łączny udział wieprzowiny mrożonej i schłodzonej w wywozie kształtował się w przedziale od 50% do 55%. W strukturze eksportu mięsa mrożonego dominowały: mięso z kośćmi, zamrożone (z wył. tusz lub półtusz, szynek, łopatek i ich kawałków, przodków, schabów, boczku i ich kawałków), boczki i jego kawałki, mięso bez kości (z wył. boczku i jego kawałków), a wśród mięsa schłodzonego tusze i półtusze, mięso bez kości (z wył. boczku i jego kawałków), szynki i ich kawałki. Innymi ważnymi grupami produktowymi w wywozie były: kiełbasy (o udziale od 9 do 12%), tłuszcz wieprzowy

(10-12%) i podroby wieprzowe (11-13%). Relatywnie mały udział w wywozie miały mięso wędzone lub suszone, szynki[4], inne przetwory oraz trzoda chlewna.

Tabela 2. Zmiany importu oraz struktura importu produktów wieprzowych

Table 2. Changes in imports and structure of imports of pork products

Wyszczególnienie	Dynamika importu (rok poprzedni =100) w %				Dynamika rok 2011=100	Struktura importu w %				
	2012	2013	2014	2015	2015/2011	2011	2012	2013	2014	2015
import ogółem	112	110	100	101	124	100	100	100	100	100
kiełbasy	100	100	101	81	81	1	1	1	1	1
mięso wędzone	76	114	105	121	111	0	0	0	0	0
mięso mrożone	147	84	93	104	119	6	8	6	6	6
mięso schłodzone	99	106	100	107	112	74	66	63	63	67
szynki	89	119	113	105	126	0	0	0	0	0
tłuszcz wieprzowy	50	62	212	72	47	3	1	1	2	1
trzoda	179	136	100	87	214	14	22	28	28	24
podroby	94	69	100	95	61	1	1	1	1	1
inne przetwory	74	91	149	125	125	0	0	0	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych podstawie danych Wydziału - Centrum Analityczne Izby Administracji Skarbowej w Warszawie (wcześniej CAAC).

W badanym okresie import produktów wieprzowych wyrażony w ujęciu ilościowym wzrósł o 24% do ok. 848 tys. ton (zob. tab. 2), zaś w ujęciu wartościowym o ponad 20% do 6,4 mld zł (dane Wydziału - Centrum Analityczne Izby Administracji Skarbowej w Warszawie (wcześniej CAAC)). Średnio co roku import wzrastał o 6%. Struktura towarowa polskiego importu produktów wieprzowych była zróżnicowana. Dominującą grupą produktową w przywozie stanowiło mięso schłodzone, którego udział w imporcie wahał się od 63% do 74%. W ostatnich latach duży udział w imporcie miały świnie żywe (stanowiły ponad jedną piątą wolumenu eksportu). Importowano głównie prosięta i warchlaki. O zmniejszeniu udziału żywca w 2015 r. w wolumenie importu zadecydował przede wszystkim spadek wolumenu importu tuczników. Niewielki udział w imporcie miały podroby (ich udział wynosił ok. 1%), tłuszcze (1-3%), kiełbasy (ok.1%) oraz mięso wędzone (udział bliski zera).

Eksport produktów wieprzowych do Rosji

W 2011 r. wartość produktów wieprzowych wyeksportowanych z Polski do Rosji wynosiła 208 mln zł, w 2013 r. wartość ta wynosiła już ponad 560 mln zł, w kolejnym roku spadła do 57 mln zł, a w 2015 r. do 4 mln zł (zob. rys. 1). Przed wprowadzeniem ograniczeń (w latach 2011-2013) Rosja nie była głównym rynkiem zbytu produktów

[4] Szynki i ich kawałki przetworzone lub zakonserwowane, zob. Rozporządzenie Wykonawcze Komisji (UE) nr 1001/2013 z dnia 4 października 2013 r. zmieniające załącznik I do rozporządzenia Rady (EWG) nr 2658/87 w sprawie nomenklatury taryfowej i statystycznej oraz w sprawie Wspólnej Taryfy Celnej, Dziennik Urzędowy UE, L 290/1, 31.10.2013.

wieprzowych eksportowanych przez Polskę (nabywała ok. 6-8% eksportowanych przez Polskę produktów wieprzowych). Jednakże około 14-19% wolumenu eksportu tłuszczy z Polski stanowił ich eksport do Rosji. Na tę grupę produktową nie zawsze udaje się znaleźć szybko nabywców na rynku krajowym czy unijnym (zob. tab. 3). Innymi grupami produktowymi dosyć często nabywanymi przez Rosję były: mięso mrożone (z 8-14% udziałem) i podroby (z 5-9% udziałem). Na niektóre podroby, podobnie jak na tłuszcze, nie zawsze łatwo można znaleźć nabywców.

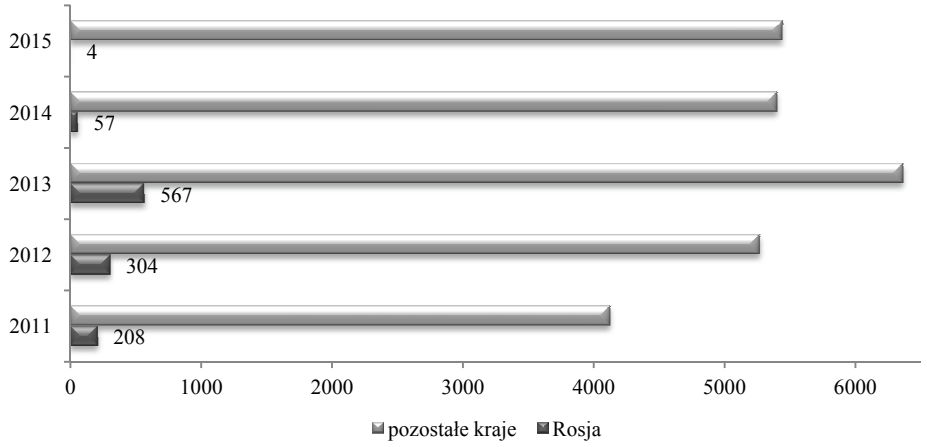

Rys. 1. Wartość eksportu produktów wieprzowych ogółem i do Rosji (w mln zł)

Fig. 1. The value of total exports of pork products and to Russia (in million zlotys)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziału - Centrum Analityczne Izby Administracji Skarbowej w Warszawie (wcześniej CAAC).

Tabela 3. Udział Rosji w eksporcie wybranych grup produktów wieprzowych z Polski (w %)

Table 3. Share of Russia in the export of various groups of Polish pork products (in %)

Grupy towarów	2011	2012	2013	2014	2015
Rosja	6	6	8	1	0
kiełbasy	1	2	5	2	0
mięso wędzone	0	0	0	0	0
mięso mrożone	8	9	14	1	0
mięso schłodzone	0	0	2	0	0
szynki	0	0	0	0	0
tłuszcz wieprzowy	14	15	19	2	0
trzoda	18	7	0	0	0
podroby	9	7	5	0	0
inne przetwory	5	8	8	3	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziału - Centrum Analityczne Izby Administracji Skarbowej w Warszawie (wcześniej CAAC).

W latach 2011-2012 do grup towarowych eksportowanych z Polski do Rosji należały przede wszystkim mięso mrożone (z 34% udziałem w 2011 r. i 43% w 2012 r.) i tłuszcze (o udziale ok. 30-31%) (zob. tab. 4). Skutkiem wprowadzonego embarga był znaczny spadek eksportu produktów wieprzowych do Rosji, a w szczególności brak eksportu kiełbas, mięsa wędzonego, mięsa świeżego i trzody w 2015 r.

W latach 2011-2015 Polska nie importowała produktów wieprzowych z Rosji.

Do 2020 r. Rosja chce zostać eksporterem netto produktów rolno-spożywczym. Dzięki wprowadzeniu embarga jest ona bliska osiągnięcia pozycji lidera na rynku globalnym (Frumkin, 2016).

Tabela 4. Zmiany eksportu oraz struktura eksportu produktów wieprzowych do Rosji

Table 4. Changes in exports and the structure of exports of pork products to Russia

Wyszczególnienie	Dynamika eksportu (rok poprzedni =100) w %				Struktura eksportu w %				
	2012	2013	2014	2015	2011	2012	2013	2014	2015
Rosja ogółem	119	168	10	3	100	100	100	100	100
kiełbasy	147	389	38	-	2	2	6	21	0
mięso wędzone	326	45	113	3	0	0	0	0	0
mięso mrożone	151	202	5	-	34	43	52	25	0
mięso schłodzone	1171	539	6	-	0	2	6	4	0
szynki	439	1401	57	129	0	0	0	1	33
tłuszcz wieprzowy	113	141	12	1	31	30	25	29	11
trzoda	46	1	0	-	7	3	0	0	0
podroby	83	81	5	9	21	14	7	4	11
inne przetwory	151	135	38	8	5	6	5	17	45

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziału - Centrum Analityczne Izby Administracji Skarbowej w Warszawie (wcześniej CAAC).

Tabela 5. Relacja cen określonych grup produktowych eksportowanych do Rosji do cen eksportowych danych grup

Table 5. The price relationship of certain groups of products exported to Russia to exports price of certain groups of products

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
kiełbasy	0,89	0,83	0,83	0,80	-
mięso wędzone	2,93	1,46	2,09	2,11	2,96
mięso mrożone	1,23	1,26	1,36	1,68	-
mięso schłodzone	0,95	1,24	1,48	1,58	-
szynki	1,17	1,12	1,46	1,74	2,74
tłuszcz wieprzowy	1,25	1,14	1,18	1,74	1,44
trzoda	2,36	2,91	7,50*	-	-
podroby	0,95	0,95	0,95	1,06	0,65
inne przetwory	0,99	1,01	0,95	0,84	0,99

*w 2013 r. do Rosji eksportowano wyłącznie świnie hodowlane, dlatego też relacja przyjmuje tak wysoką wartość.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziału - Centrum Analityczne Izby Administracji Skarbowej w Warszawie (wcześniej CAAC).

W badanym okresie do Rosji eksportowano grupy produktowe zarówno o średnich cenach wyższych jak i niższych niż średnia cena eksportowa takiej grupy z Polski (tab. 5). Przed wprowadzeniem embarga średnie ceny kiełbas i podrobów eksportowanych do Rosji były niższe niż średnie ceny tego asortymentu wywożonego z naszego kraju. W przypadku mięsa wędzonego, mrożonego, szynek, tłuszczy i żywca było odwrotnie. Natomiast dla pozostałych grup produktowych tj. mięsa schłodzonego i innych przetworów ceny produktów eksportowanych do Rosji były zróżnicowane, w niektórych latach były niższe od średniej ceny eksportowej a w niektórych wyższe. W roku ogłoszenia embarga relacje średnich cen różnych grup produktowych eksportowanych do Rosji do średnich cen eksportowych z Polski takich samych grup też były zróżnicowane, średnie ceny kiełbas, pozostałych przetworów wieprzowych eksportowanych do Rosji były niższe od tej średniej, a mięsa wędzonego, mrożonego, schłodzonego, szynek, tłuszczy i podrobów - wyższe. Należy pamiętać, że Rosja wprowadzała w tamtym okresie wiele ograniczeń, pierwsze pojawiły się na początku roku i były związane z wystąpieniem ASF w UE.

W Rosji ceny wszystkich gatunków mięs objętych embargiem z sierpnia 2014 r. wzrosły. W 2015 r. cena wieprzowiny z kością wynosiła 271,08 rubli/kg wobec 214,18 w 2013 r., a wieprzowiny bez kości 359,40 rubli/kg wobec 293,24 w 2013 r. (Федеральная Служба Государственной Статистики, 2016).

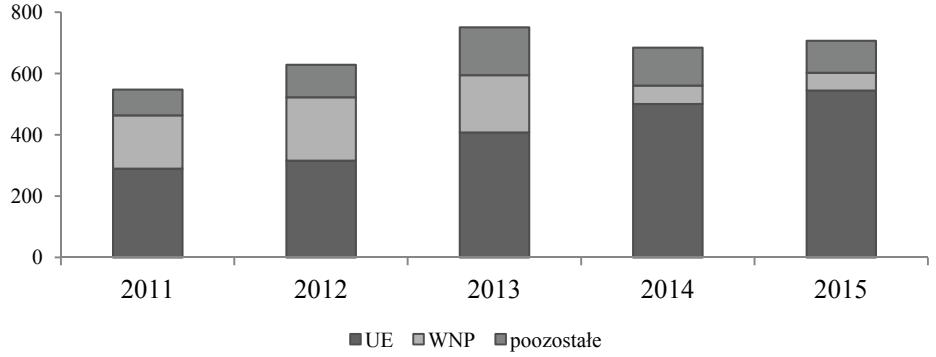

Rys. 2. Kształtowanie się eksportu produktów wieprzowych z Polski do UE, WNP i pozostałych krajów trzecich (w tys. ton)
Fig. 2. Development of exports of pork products from Poland to the EU, the CIS and other third countries (in thous. tonnes)
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziału - Centrum Analityczne Izby Administracji Skarbowej w Warszawie (wcześniej CAAC).

Po wprowadzeniu przez Rosję embarga, doszło do zmiany struktury geograficznej eksportu, trudno jednak jednoznacznie ocenić, które z tych zmian były efektem ograniczeń wprowadzanych przez Rosję, a które efektem zamknięcia wielu rynków trzecich w związku z wystąpieniem ASF w Polsce. Niewątpliwie 2014 rok był trudny dla producentów żywca wieprzowego. W 2015 r. w porównaniu z 2014 r. wzrósł udział krajów UE w eksporcie o 4 pkt. procentowe, w rezultacie spadł udział krajów WNP i pozostałych krajów trzecich (rys.2).

Rys. 3. Przyrosty bezwzględne eksportu produktów wieprzowych z Polski do wybranych krajów (w 2015 r. w porównaniu do 2014 r.) (w tys. ton)[5]

Figure 3. Absolute growth of pork products exports from Poland to selected countries (in 2015 compared to 2014) (in thousand tonnes)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziału - Centrum Analityczne Izby Administracji Skarbowej w Warszawie (wcześniej CAAC).

W 2015 r. w porównaniu z 2014 r. największy spadek bezwzględny w eksporcie produktów wieprzowych wystąpił w wywozie do Hongkongu, Chin, Węgier, Rosji, Belgii i Japonii (rys. 3). Znaczne zwiększenia eksportu zaobserwowano w eksporcie do następujących krajów UE: Włoch, Niemiec, Hiszpanii i Wielkiej Brytanii. Wzrost eksportu do następujących krajów trzecich: USA (ok. 6 tys. ton), Ukrainy (o ok. 8 tys. ton) i Wietnamu (ok. 6 tys. ton), częściowo zastąpił utracone rynki zbytu w krajach trzecich (dane Wydziału - Centrum Analityczne Izby Administracji Skarbowej w Warszawie (wcześniej CAAC)).

Podsumowanie

Przed wprowadzeniem embarga Rosja była jednym z kluczowych nabywców produktów wieprzowych eksportowanych z Polski. Wartość eksportu tychże produktów w 2013 r. wynosiła ponad 560 mln zł (dane Wydziału - Centrum Analityczne Izby Administracji Skarbowej w Warszawie (wcześniej CAAC)). Do grup produktowych o znacznym udziale w eksporcie do Rosji w 2013 r. należały tłuszcze wieprzowe i mięso mrożone. Tłuszcze są asortymentem, który nie zawsze jest łatwo zbywalny. W 2014 r. Rosja wprowadziła wiele ograniczeń w handlu zagranicznym produktami wieprzowymi z Polską. Sytuacja na rynku była wówczas trudna ze względu na dużą podaż wieprzowiny, a także ograniczenia wprowadzone przez wiele krajów trzecich w związku z wystąpieniem

[5] Na rysunku przedstawiono tylko te kraje, dla których przyrost bezwzględny przekraczał 2 tys. ton (niezależnie od tego czy był to spadek czy wzrost).

ASF. Utrata wielu rynków zbytu została częściowo zrekompensowana wzrostem eksportu do USA, Ukrainy i Wietnamu.

Podsumowując powyższe rozważania, można stwierdzić, że dywersyfikacja zagranicznych rynków zbytu polskiej wieprzowiny jest koniecznością, zważywszy, że w 2015 r. zostało wyeksportowanych z Polski ponad 707 tys. ton produktów wieprzowych (dane Wydziału - Centrum Analityczne Izby Administracji Skarbowej w Warszawie (wcześniej CAAC)). Przy poszukiwaniu alternatywnych rynków zbytu można uwzględnić rynki, na których nabywa się podobne asortymenty lub produkty z tych asortymentów wytworzone, ceny po jakich są one sprzedawane oraz ewentualne dodatkowe koszty dla przetwórstwa w sytuacji upływu terminu ważności takiego produktu (np. koszty utylizacji)[6]. Konieczne wydaje się również stałe monitorowanie działań krajów nabywających produkty eksportowane z Polski w zakresie kształtowania ich polityk samowystarczalności oraz relacji politycznych pomiędzy UE a danym krajem. Warto również obserwować działania głównych konkurentów, tym bardziej, że w ostatnim okresie przybierają na sile działania wielu krajów o charakterze protekcjonistycznym.

Rozważyć można intensyfikowanie działań ukierunkowanych na otwarcie rynków zagranicznych zamkniętych, niekoniecznie z powodu braku uzgodnionego weterynaryjnego świadectwa zdrowia przez odpowiednie służby weterynaryjne, choć należy pamiętać również o możliwości wynikającej z instrukcji Głównego Lekarza Weterynarii nr GIWue 0201-2/11 z dnia 19 maja 2011 r. w sprawie postępowania z weterynaryjnymi świadectwami zdrowia dla towarów przeznaczonych do wywozu do krajów trzecich (punkt 7B). Nawet jeśli dany rynek nie jest jeszcze otwarty można podjąć próbę eksportu danego produktu, jednakże wówczas eksporter może ponosić większe ryzyko, bowiem powiatowy lekarz może wymagać od takiego podmiotu przedstawienia oświadczenia, że poniesie on pełną odpowiedzialność za ewentualne skutki odrzucenia przesyłki przez odpowiednie władze kraju importera. W przypadku podejmowanie próby otwierania nowych rynków zbytu, należy się liczyć z tym, iż nie zawsze będzie skutkować szybkim wzrostem eksportu, w niektórych krajach decyzje biznesowe są podejmowane bardzo długo np. te dotyczące zmiany dotychczasowych zagranicznych dostawców. Niektóre kraje trzecie bardzo szybko zamykają bądź ograniczają dostęp do swoich rynków krajom, w których wystąpiły/występują niektóre choroby zwierzęce, natomiast procedura otwarcia takich rynków nawet po zwalczeniu danej choroby, może być bardzo długa.

Konieczna jest współpraca pomiędzy ogniwami łańcucha dostaw i ich otoczeniem. Przedsiębiorcy powinni sygnalizować odpowiednim instytucjom agrobiznesu jakie mają potrzeby w zakresie czy rodzaju rynków otwieranych czy uregulowań dotyczących eksportu, a także szczegółowo analizować ograniczenia w eksporcie do różnych krajów, bowiem często nie dotyczą wszystkich rodzajów produktów wieprzowych (np. często nie dotyczą produktów poddanych obróbce cieplnej). Ponadto warto zastanowić się nad możliwością zagospodarowania niektórych grup produktowych w kraju np. tłuszczy przez przemysł farmaceutyczny czy kosmetyczny.

W polskim eksporcie produktów wieprzowych można zaobserwować znaczny udział produktów przetworzonych. Polska jest jednym z krajów, który oferuje bardzo duży zakres różnych produktów przetworzonych, co niewątpliwie należy do naszych przewag konkurencyjnych. Oprócz tego polski przemysł mięsny spełnia bardzo wysokie wymagania

[6] Ze względu na ograniczenia tego opracowania, autor artykułu nie rozszerza tego wątku, rekomenduje jednakże przygotowanie bardziej kompleksowego badania dotyczącego tego zagadnienia.

weterynaryjne, co warto podkreślać promując polskie produkty wieprzowe na rynkach zagranicznych. Ponadto zdaniem M. Rosińskiej-Bukowskiej (2015) warto także budować silną polską markę na nowych rynkach.

Nawet jeśli Rosja zniesie embargo dotyczące produktów wieprzowych, nie należy spodziewać się znacznego eksportu z Polski do Rosji tego typu produktów, ponieważ kraj ten dąży do samowystarczalności w tym obszarze, importerów rosyjskich można zaliczyć do nabywców „wysokiego ryzyka" ze względu na ryzyko polityczne.

Literatura

Batyk, I.M. (2015). Wpływ sankcji gospodarczych na strukturę polskiego eksportu produktów rolno-spożywczych do Rosji. *ZN Uniwersytetu Szczecińskiego Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania*, 41(1), 235-246.

European Commission (2015). Commission Notice of 25.9.2015 Commission Guidance note on the implementation of certain provisions of Regulation (EU) No 833/2014. Brussels.

Eurostat, 2017a. Pobrane 15 stycznia 2017 z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/newxtweb/.

Eurostat, 2017b. Production of meat: pigs. Pobrane 30 stycznia 2017 z: http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tag00042.

Федеральная Служба Государственной Статистики, 2016. Цены в России 2016. Статистический сборник (s. 41). Москва.

Fordymacki, P. (2016). Sankcje wobec Rosji w latach 2014-2016. W: K. Sygidus, O. Gorbach, D. Mościcka, W. Kotowicz (red.). Ukraina. Konflikt, transformacja, integracja (s. 65-73). Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Narodowy Uniwersytet „Politechnika Lwowska" Olsztyn-Lwów: Wydawnictwo „Sroka" 2016.

Frumkin B. (2016). The Russian food embargo: impact on the national agri-food sector. W: A. Kowalski, M. Wigier (red.). Competitiveness of the economy in the context of social policy measures – international perspective (s. 143-150). Warszawa: IERiGŻ-PIB.

GUS, 2016. Rolnictwo w 2015 r. (s. 69). Warszawa.

Komisja Europejska (2016). WTO: embargo "nielegalne". Pobrane 28 kwietnia 2017 z: https://ec.europa.eu/poland/news/160823_pork_pl.

Komunikat Głównego Lekarza Weterynarii w sprawie doniesienia o rzekomym wystąpieniu afrykańskiego pomoru świń na terytorium Polski z dn. 31.01.2014 (2014a). Pobrane 28 luty 2014 z: http://old.wetgiw.gov.pl/files/aktualnosci/31-01-14-komunikat-glw-2.pdf.

Komunikat Głównego Lekarza Weterynarii w sprawie wystąpienia przypadku afrykańskiego pomoru świń u dzika na terytorium Rzeczpospolitej Polskiej z dn. 17 lutego 2014 r. (2014 b). Pobrane 13 czerwca 2017 z: http://old.wetgiw.gov.pl/files/aktualnosci/17-02-14-komunikat-glw.pdf.

Kraciuk, J. (2013). Akcesja Rosji do WTO i jej wpływ na polsko-rosyjski handel rolny. *Roczniki Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu*, 15(5), 174-178.

Nacewska-Twardowska, A. (2015). Wpływ sankcji rosyjskich na wymianę towarową Polski. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 402, 220-230.

Pasińska, D. (2015). Stan i perspektywy handlu zagranicznego wybranymi produktami rolno-spożywczymi. Wieprzowina. Handel zagraniczny produktami rolno-spożywczymi. Stan i Perspektywy, 42, 55-59.

Pawlak, K. (2015). Polsko-rosyjski handel produktami rolno-spożywczymi po akcesji Polski do Unii Europejskiej. W: B. Drelich-Skulska, M. Domiter, W. Michalczyk, (red.) Jabłko niezgody. Regionalne wyzwania współczesnej gospodarki światowej, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.

Rada Unii Europejskiej (2016). Russia: EU prolongs economic sanctions by six months, Pobrane 1 kwietnia 2017 z: http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/12/19-sanctions-russia/.

Restrykcje wprowadzone przez rosyjskie służby weterynaryjne od dnia 7 kwietnia 2014 roku (2014). Pobrane 13 czerwca 2017 z: http://old.wetgiw.gov.pl/files/aktualnosci/7-04-14-Informacja-glw.pdf

Российская Федерация (2014 a). Правительство Российской Федерации п о с т а н о в л е н и е от 7 августа 2014 г. № 778.

Российская Федерация (2014 b), Правительство Российской Федерации п о с т а н о в л е н и е от 20 августа 2014 г. № 830.

Rosińska-Bukowska M. (2015). Handel rolno-spożywczy UE - Rosja – efekty rosyjskich sankcji, *ZN SGGW Problemy Rolnictwa Światowego*, 15(1), 113-124.

Rosja znów rozszerza embargo na import unijnego mięsa (2016), pobrane 30 maja 2016 z: wpolityce.pl.

Rozporządzenie Rady (WE) nr 428/2009 z dnia 5 maja 2009 r. ustanawiające wspólnotowy system kontroli wywozu, transferu, pośrednictwa i tranzytu w odniesieniu do produktów podwójnego zastosowania. Dziennik Urzędowy UE, L 134/1, 29.5.2009.

Rozporządzenie Rady (UE) nr 692/2014 z dnia 23 czerwca 2014 r. w sprawie ograniczeń dotyczących przywozu do Unii towarów pochodzących z Krymu lub Sewastopola, w odpowiedzi na bezprawne przyłączenie Krymu i Sewastopola. Dziennik Urzędowy UE, L 183/9, 24.6.2014

Rozporządzenie Rady (UE) nr 825/2014 z dnia 30 lipca 2014 r. zmieniające rozporządzenie (UE) nr 692/2014 w sprawie ograniczeń dotyczących przywozu do Unii towarów pochodzących z Krymu lub Sewastopola, w odpowiedzi na bezprawne przyłączenie Krymu i Sewastopola. Dziennik Urzędowy UE, L 226/2, 30.7.2014.

Rozporządzenie Rady (UE) nr 833/2014 z dnia 31 lipca 2014 r. dotyczące środków ograniczających w związku z działaniami Rosji destabilizującymi sytuację na Ukrainie. Dziennik Urzędowy UE, L 229/1, 31.7.2014.

Rozporządzenie Rady (UE) nr 960/2014 z dnia 8 września 2014 r. zmieniające rozporządzenie (UE) nr 833/2014 dotyczące środków ograniczających w związku z działaniami Rosji destabilizującymi sytuację na Ukrainie, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej. Dziennik Urzędowy UE, L 271/3, 12.9.2014.

Rozporządzenie Rady (UE) nr 1290/2014 z dnia 4 grudnia 2014 r. zmieniające rozporządzenie (UE) nr 833/2014 dotyczące środków ograniczających w związku z działaniami Rosji destabilizującymi sytuację na Ukrainie oraz zmieniające rozporządzenie (UE) nr 960/2014 zmieniające rozporządzenie (UE) nr 833/2014. Dziennik Urzędowy UE, L 349/20, 5.12.2014

Rozporządzenie Rady (UE) nr 1351/2014 z dnia 18 grudnia 2014 r. zmieniające rozporządzenie (UE) nr 692/2014 w sprawie środków ograniczających w odpowiedzi na bezprawne przyłączenie Krymu i Sewastopola. Dziennik Urzędowy UE, L 365/46, 19.12.2014.

Rozporządzenie Wykonawcze Komisji (UE) nr 1001/2013 z dnia 4 października 2013 r. zmieniające załącznik I do rozporządzenia Rady (EWG) nr 2658/87 w sprawie nomenklatury taryfowej i statystycznej oraz w sprawie Wspólnej Taryfy Celnej. Dziennik Urzędowy UE, L 290/1, 31.10.2013.

Świerkocki, J. (2011). Zarys ekonomii międzynarodowej. Warszawa: PWE.

Wiśniewska, I. (2011). Embargo w rosyjskiej polityce handlowej – taktyka bez strategii, Pobrane 20 lutego 2017 r. z: https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2011-07-13/embargo-w-rosyjskiej-polityce-handlowej-taktyka-bez-strategii.

Współpraca Głównego Lekarza Weterynarii z państwami trzecimi w związku z wykryciem przypadków afrykańskiego pomoru świń u dzików na terenie Polski z dn. 13.03.2014. Pobrane 13 czerwca 2017 z: http://old.wetgiw.gov.pl/files/aktualnosci/13-03-14-informacja.pdf.